R?gas apb?ves aizsardz?bas zonas „Maskavas priekšpils?ta” revitaliz?cija: Kult?ras mantojums k? resurss

Description

Rīgas pilsētas apbūves aizsardzības zona „Maskavas priekšpilsēta” ir raksturīgs piemērs kultūrvēsturiski vērtīgai, bet fiziski un sociāli degradētai pilsētas apkaimei, kurā kultūras mantojums var kalpot par stimulu vietas revitalizācijā.

Biežāk pārplānojot pilsētu daļas, kvartālus, vēsturiskas teritorijas tiek lietots termins reģenerācija (to lieto, piemēram, Edgars Pučiņš, Rīgas galvenais arhitekts (1960-1970) un Vecrīgas reģenerācijas projekta līdzautors). Reģenerēt liek domāt tādā izpratnē kā radīt no jauna, taču Eiropas Padomes konvencijās[1] paustā kultūras mantojuma filozofija izceļ oriģinālo un prasa izmantot veco un vērtīgo kā resursu. Vēsturiskas pilsētvides saglabāšanai un jaunu tās dzīvīguma avotu atrašanai daudz piemērotāks ir termins – revitalizācija, tajā izpratnē kā atgriešana pie dzīvības, dzīvīguma (otrreizējas dzīves piešķiršana).

Vēsturisku kvartālu revitalizācijā vēsturiskās apbūves atjaunošanu argumentē ar kultūras vai simbolisku nozīmi. Tomēr arvien biežāk teorētiķi meklē arī ekonomisku un sociālu pamatojumu. Kultūras mantojumu var uzskatīt par neatjaunojamu resursu, ko zaudējot neatbilstošu pārmaiņu rezultātā, atgūt vairs nav iespējams. Lielbritānijas ekonomikas procesu pētnieki (National Economic Research Associates) savā ziņojumā par arhitektūras mantojuma vērtību[2] ir definējuši veidus kā vēsturiska vide piešķir valsts ekonomikai „pievienoto vērtību”.

Rīgas pilsētas vēsturiskā priekšpilsēta – Maskavas forštate

Rīgas pašvaldība Maskavas priekšpilsētu raksturo kā „daudznacionālu, bagātu ar kultūrvēsturiskiem pieminekļiem un vienlaikus pazīstamu gan ar teicami sakoptas, gan arī pilnīgi nesakārtotas vides piemēriem, t.sk. ar narkomānu un bezpajumtnieku rajona reputāciju”[3]. Pilsētas plānotāji to uzskata par vienu no « slimajām » Rīgas vietām – problemātisku teritoriju, kur vērtīgā, bet nolietotā apbūve mijas ar sociāli degradētu vidi. 2.Pasaules kara laikā, 1941. gada rudenī Maskavas priekšpilsētā izveidoja ebreju geto. Laika gaitā kļuvusi par sava veida „salu”, kas vāji integrēta pilsētas vidē, neskatoties uz tās tuvumu pilsētas vēsturiskajam centram un it kā labi veidotām, bet bieži funkcionāli amorfām saiknēm. Taču 150 ha lielās apbūves aizsardzības zonas daļu aizņem zaļās struktūras (parki, kapu teritorija) – 27.6 ha.

Šobrīd apbūves aizsardzības zonā „Maskavas priekšpilsēta” dzīvo 12.134 iedzīvotāju[4], un ir vērojama izteikta etniskā daudzveidība. Tomēr, salīdzinot ar pilsētas centru un kaimiņu apkaimēm, Maskavas priekšpilsētā ir zems iedzīvotāju blīvums, kur, protams, sava nozīme ir arī plašajām parku un kapu teritorijām.

Apbūves aizsardzības zonas vieta pilsētas plānos

Maskavas priekšpilsēta kā pilsētbūvniecisks veidojums nav iekļauta valsts aizsargājamo kultūras pieminekļu sarakstā. Izpētes teritorija neatrodas arī UNESCO Pasaules mantojuma vietas – Rīgas vēsturiskā centra – aizsardzības zonā, tādējādi tā nevar pretendēt uz nacionālas nozīmēs finansējumu.

Maskavas priekšpilsēta kā pilsētbūvniecisks kopums tiek aizsargāta lokāli, t.i., ar Rīgas domes saistošajiem noteikumiem, nosakot to kā apbūves aizsardzības teritoriju[5]. (Rīgā ir piecpadsmit apbūves aizsardzības zonas.) Noteikumos tiek definētas galvenās kultūrvēsturiskās vērtības, ko teritorijā būtu jāsaglabā, bet pārāk vispārīgi norādīts virziens, kurā teritorijai būtu iespēja attīstīties. Turklāt šāds pašvaldības aizsardzības statuss var viegli mainīties līdz ar jaunu politisko

varu pilsētas priekšgalā.

Maskavas priekšpilsētai pilsētas plānošanas dokumentos trūkst integrētas vīzijas, kas noteiktu virzienu attīstībai gan sociāli, gan telpiski. Teritorijas revitalizācijā publiskā – privātā partnerība varētu kalpot kā izmēģinājums, jo Latvijā šādas partnerības vēl ir neattīstītas, bet, ņemot vērā īpaši sadrumstaloto īpašumtiesību raksturu Maskavas priekšpilsētā, nākotnē būs neaizstājamas rezultatīvai rīcībai.

Meklējot idejas Maskavas priekšpilsētas revitalizācijai, protams, piemēri citur dod vielu pārdomām un radošus impulsus. Ar izpratni par apbūves aizsardzības zonas būtību Rīgā paralēles var vilkt ar Arhitektūras, pilsētbūvnieciskā un ainaviskā mantojuma aizsardzības zonām (ZPPAUP) Francijas pilsētās.. ZPPAUP tika izveidota, lai radītu attīstībai elastīgāku aizsardzības mehānismu nekā apbūves aizsardzības teritorijas vai kultūras pieminekļu aizsardzības zonas[6]. Atšķirībā no Rīgas situācijas, šīs zonas tiek akceptētas arī valsts līmenī, kas dod iespēju pretendēt arī uz atsevišķām valsts atbalsta programmām.

Maskavas priekšpilsētai pēc būtības tuvs ir 1997.gadā Turīnā, Itālijā realizētais multietniska vēsturiska pilsētas kvartāla Porta Palazzo revitalizācijas projekts URBAN programmas ietvaros[7]. Pilsētas vēsturiskajam centram, uzskatīja par nedrošu un degradētu. Šo faktoru pastiprināja arī kvartāla centrālais elements – Eiropā lielākais atklātais tirgus La Piazza della Repubblica laukumā. Tāpat kā Rīgā arhitektūras mantojums šeit bija piedzīvojis ilgu degradācijas procesu, jo privātīpašnieku rīcībā nav bijuši līdzekļi vai vēlme to kopt. Tomēr kvartālam piemīt spēcīga, vēsturē sakņojusies teritoriālā identitāte un kolektīvā atmiņa, kas radīja saspringumu jauno un veco iedzīvotāju attiecībās. Porta Palazzo stratēģija paredzēja mobilizēt vietējo kopienu ar tās pašas resursiem. Projekta ideja balstījās trīs galvenajos principos: pārvalde, līdzdalība, ilgtspējīga teritoriālā attīstība. Veiksmīgas pārvaldes galvenais kodols bija pašvaldības izveidotā Pilsētvides reģenerācijas aģentūra The Gate, kas deva iespēju realizēt publiskās/ privātās partnerības modeli (kas Itālijā 1990-tajos gados vēl bija jaunums).. Līdz 2007.gadam kvartālā tika realizētas ekonomikas aktivizēšana, sociālā tīkla atveseļošana un dzīves vides uzlabošana.

Lielākie draudi neatbilstošu attīstības paņēmienu lietošanā kultūrvēsturiskā apkaimē ir to iedzīvotāju zaudēšana, tādēļ uzmanība īpaši tiek pievērsta sociāli atbildīgiem risinājumiem un līdzdalībai. Projektu veiksmi nosaka arī tas, cik spēcīga ir vietējā kopiena un iedzīvotāju pārstāvniecība. Vietas tēla veidošanā ir svarīgs vietas mārketings, kurā lielu lomu spēlē kultūrvēsturiskais mantojums. Ekonomikas stimulēšanai svarīga ir balstīšanās vietējās vērtībās un mazajā uzņēmējdarbībā. Savukārt, publiskās investīcijas ir stimuls daudz lielākām privātām investīcijām.

„Maskavas priekšpilsēta" revitalizācijas iespējas

2011.gadā Latvijas Universitātes Telpisko plānotāju maģistratūras programmā es izstrādāju diplomdarbu (vadītājs Dr.arch. Jānis Lejnieks), kas ietvēra Maskavas priekšpilsētas revitalizācijas koncepciju. Tā ir abstrakta, taču balstās uz apkaimes potenciālu, kas konstatēts vietas daudzpusīgā analīzē.

Revitalizācijas koncepcijas ieviešanas mērogs būtu konceptuāli priekšpilsētas kvartāli, kurā katram ir savas vērtības, sava „saslimšana" un „zāles". Aktivitātes veicinātu vietējās kopienas pārstāvniecības veidošanos, veidotu iedzīvotājos identitāti, palīdzētu identificēt partnerus revitalizācijai un apzinātu konkrētas sociāli sensiblu grupu vajadzības, kā arī komunicētu kultūrvēsturiskās vērtības.

Piemēram, viena no aktivitātēm būtu bijušo 1888.gadā būvēto tirgus noliktavu pārbūve par Maskavas priekšpilsētas mediatēku jeb iedzīvotāju izglītošanas centru. Tas kalpotu par mediatoru iedzīvotāju un institūciju dialogā, pildītu apkaimes centrālās tikšanās vietas funkcijas, tā aktivizējot iedzīvotājus un sniedzot sociālu atbalstu, izveidojot darba meklēšanas un citas sociālās palīdzības informācijas centru.

Vēsturiski vērtīgās apbūves atjaunošanas un veselīgas dzīves vides radīšanas aktivitātes būtu vērstas uz partnerības meklējumiem, lai glābtu kultūrvēsturiski vērtīgo koka apbūvi, kas ir apkaimi raksturojošā seja. Tās mērķis būtu radīt pievilcīgāku dzīves telpu, sakopjot vēsturiskās ēkas, paaugstinot vides drošību, radot pievilcīgu ārtelpu, popularizējot ilgtspējīgus un videi draudzīgus risinājumus un pievēršoties arī amatnieku izglītošanai. Pašvaldība izstrādātu atbalsta programmu, kuras ietvaros būtu paredzētas subsīdijas vēsturiski vērtīgu koka ēku atjaunošanai, lai veicinātu īpašnieku

iesaistīšanos un vēlmi ieguldīt īpašuma sakopšanā. Publiskais finansējums varētu tiktu piešķirts ēku prioritāriem glābšanas darbiem, ielas fasāžu atjaunošanai, mājokļu pievienošanai pilsētas komunikācijām u.c. Lai programmu aizsāktu, kā arī lai veiktu iedzīvotāju izglītošanu, pašvaldība organizētu paraugrestaurāciju tās īpašumā esošai ēkai, iesaistot, piemēram, jaunos amatniekus.

Apakaimes ekonomiskai aktivizēšanai palīdzētu, piemēram, aktivitāte, kuras ietvaros tiktu veidota pašvaldības programma ar veicinošiem pasākumiem ēku tukšo pirmo stāvu pielāgošanai komercijai un cita veida mazās uzņēmējdarbības izvietošanai apkaimes galvenajā ielā. Potenciālo uzņēmēju interesi varētu radīt apmācības iesācējiem uzņēmējdarbībā, ko nodrošinātu pašvaldība ar Nodarbinātības valsts aģentūras un augstskolu palīdzību.

Uzdevums „Sociālās daudzveidības veidošana“ veicinātu veselīgu sociālo daudzveidību, galvenokārt noturot esošos iedzīvotājus, bet arī piesaistot jaunās ģimenes. Tas nākotnē dotu zināmu garantu apkaimes drošības līmeņa paaugstināšanā, kā arī palielinātu aktīvāku iesaistīšanos apkaimes attīstībā. Piemēram, viena no aktivitātēm Perpetum mobile – studentu kvartāls varētu atrast jaunu funkciju bijušajai liķieru rūpnīcai, kas ilgstoši ir pamesta, bet kuru var uzskatīt par vēsturiski un arhitektoniski vērtīgu. Bijusī rūpnīcas teritorija atrodas privātīpašumā, un tai nav atrasta jauna funkcija: biroju ēku tirgū Rīgā ir pārsātinātība, savukārt dzīvojamai funkcijai tās ir nepievilcīgas savas atrašanās vietas (tilta maģistrāles malā) dēļ. Ņemot vērā, ka apkaimē atrodas šobrīd vairākas augstskolas – Latvijas Kultūras akadēmija, Latvijas Universitātes Sociālo zinātņu fakultāte u.c. – nozīmīga loma būtu studentu vides veidošanai. Ēkas varētu pielāgot studentu kopmītņu vajadzībām. Kopmītņu iemītniekiem, kas ir mobili un nemitīgi mainās, pastāvīgi atjauninot apkaimes iedzīvotāju vidējo vecumu, netraucētu tilta tuvums, apmierinātu labā sasniedzamība no pilsētas centra, kā arī savu mācību iestāžu tuvums.

Ņemot vērā, ka īpašas aģentūras izveidošana revitalizācijas procesa koordinēšanai ir bijis viens no veiksmīgas projekta realizācijas priekšnoteikumiem citur pasaulē, arī Maskavas priekšpilsētas revitalizācijas gadījumā pašvaldībai būtu ieteicams veidot īpašu aģentūru, kurā būtu pārstāvētas kā valsts, tā pašvaldības institūcijas, kā arī iedzīvotāju un vietējo uzņēmēju pārstāvniecības. Finansiālo struktūru varētu veidotu aģentūras pārvaldīts fonds, ko veido pašvaldības finansējums, piesaistītās privātās un ES fondu un citu finanšu instrumentu investīcijas.

Piezimes :
[1] Convention pour la sauvegarde du patrimoine architectural de l’Europe, Convention-cadre du Conseil de l’Europe sur la valeur du patrimoine culturel pour la société.
[2] Kopsavilkums publicēts English Heritage, «The economic value of the historic environment», 2003.
[3] Rīgas Austrumu izpilddirekcija [Bez dat.]. Sk. 15.12.2010.
Pieejams http://www.rigasaustrumi.lv
[4] Pilsonības un migrācijas lietu pārvaldes dati, 2010.
[5] Rīgas domes 20.12.2005. saistošie noteikumi Nr.34 “Rīgas teritorijas izmantošanas un apbūves noteikumi”, 4.3.punkts 405.apakšpunkts.
[6] Sebastian Loew, *Modern architecture in Historic Cities. Policy planning and building in contemporary France*, London, New York: Routledge, 1998, pp.69-73.
[7] Ilda Curt & Christiane Spill. «La centralité dans un quartier multiethnique du centre historique de Turin», *Rives méditerranéennes*, 26/2007, pp. 53-69.

* Mg. Geogr., strādā Valsts kultūras pieminekļu aizsardzības inspekcijā, Kultūras mantojuma politikas daļā. ICOMOS Latvija biedre.

Tulkojums franču valodā.

Bilde: „Maskavas iela“, Ivars Kukainis 2012.

Retour en haut de page

date créée
01/07/2012
Champs de Méta
Auteur-article : Katrīna KUKAINE*